

УДК 332.3:155.56

Л. Л. Мельник,

к. е. н., доцент, Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

ПРИБУТКОВІСТЬ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ФАКТОР ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХНЬОГО СТАЛОГО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

L. Melnik,

PhD in Economics, Associate Professor, Management of Organizations Department

Dnipropetrovsk State Agrarian and Economic University

THE PROFITABILITY OF AGRICULTURAL ENTERPRISES AS A FACTOR TO ENSURE THEIR SUSTAINABLE SOCIAL AND ECONOMIC DEVELOPMENT

Досліджено сутність категорії "прибутковість", визначено її місце і роль в системі заходів забезпечення сталого соціально-економічного розвитку сільськогосподарських підприємств, проаналізовано найбільш важливі сучасні проблеми, притаманні прибутковості та можливі засоби їхнього подолання.

The essence of the category of "profitability", its place and role in the system of measures for sustainable social and economic development of agricultural enterprises were defined. The most important modern problems of profitability and possible means of overcoming them were analyzed.

Ключові слова: аграрна реформа, прибутковість, прибуток, рівень рентабельності агропідприємств, сільськогосподарські підприємства, технічна оснащеність аграрного виробництва.

Key words: agrarian reform, profitability, profit (revenue), profitability of agricultural enterprises, agricultural enterprises, technical equipment of agricultural production.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

З часу початку ринкової трансформації одержавленого сектора сільського господарства минуло понад два десятиліття. Будь-яка складова аграрної реформи мала за мету кардинально вирішити нагальні проблеми сільського господарства і на цих засадах здійснити прискорення темпів його соціально-економічного розвитку, покращення добробуту селян і всього населення. В іншому разі реформи втра-

чають сенс. І не випадково усі суб'єкти аграрної реформи очікували від неї позитивних результатів. На жаль, в цілому цього не сталося. Безперечно, аграрна реформа дала свої певні позитивні паростки. Але дотепер не досягнуто соціально-економічного стану агросфери (включаючи соціальний розвиток села) 1990 р. Тому нині на часі необхідність виваженої оцінки стану сільського господарства в контексті аграрної реформи, визначення притаманних

йому проблем і виділення головного, а відповідно і ключового завдання для аграріїв. Йдеться про забезпечення належної й сталої прибутковості господарської діяльності усіх агробізнесових господарств.

"У ринковій системі господарювання основним завданням усіх суб'єктів економічної діяльності є отримання прибутку в максимальному розмірі при оптимальних витратах" [8, с. 24]. Саме тому суттєве підвищення прибутковості агропідприємств є головною умовою їхнього техніко-технологічного переоснащення і на цих засадах ефективного й стабільного функціонування та розбудови постіндустріальної (інноваційної) моделі сільського господарства.

Науково-методичні й практичні питання прибутковості сільськогосподарських підприємств втілені у працях В.Г. Андрійчука, М.Я. Дем'яненка, В.І. Довгалюка, В.Я. Месель-Веселяка, І.В. Прокопи, П.Т. Саблука, М.Й. Хорунжого й багатьох інших вчених. Попри значну увагу до даної проблеми, не вирішеною залишається низка питань, пов'язаних передусім з виділенням основних факторів підвищення прибутковості сільськогосподарських підприємств, органічного їхнього поєднання з метою ефективного використання ресурсного потенціалу агровиробниками. Дискусійними залишаються питання щодо дослідження проблеми диспаритету цін і необхідності втручання держави в процес ціноутворення на аграрному ринку.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Мета статті — теоретичне обґрунтування та розробка концептуальних основ прибутковості сільськогосподарських підприємств, її стану в останніх, дослідження системи факторів, які впливають на підвищення прибутковості, виділення головних.

РЕЗУЛЬТАТИ

Напередодні аграрної реформи більшість науковців і практиків стверджували, що тотально одержавлена модель сільського господарства неспроможна забезпечити високоефективний і стабільний його розвиток. А тому вона приречена на крах і демонтаж її неминучий. Перехід до ринкової моделі сільського господарства не має альтернативи.

Теоретичні й практичні аспекти функціонування та розвитку ринкової економіки — загальновідомі. Цілком очевидно, що для всіх вітчизняних суб'єктів господарювання перехід на ринкові принципи на практиці виявився складним і суперечливим процесом. Не завж-

ди причетні до цього процесу науковці й господарники акцентували увагу на головних проблемах і завданнях ринкової трансформації колгоспів і радгоспів. Зокрема головна увага їх була зосереджена на приватизації землі і майна, хоча й тут були варіанти, наприклад, залишити землю у власності держави й передавати її у користування тим, хто бажає й уміє ефективно на ній господарювати. На наш погляд, недостатня увага приділялася тематиці "прибутковості" агробізнесових господарств. А це — одна із найактуальніших проблем для кожної з них.

Узагальнення точок зору різних вчених економічного профілю на тематику прибутковості дає змогу констатувати, що тут є як загально-визнані, так дискусійні й недостатньо досліджені положення.

До перших варто віднести зміст поняття "прибуток". Останній — це реалізована додаткова вартість, частка новоствореної вартості. На ринку вона приймає форму прибутку, надлишку, який отримує підприємство від продажу виробленого товару (або їхньої сукупності) над витратами на його виробництво і реалізацію. Тобто прибуток характеризує позитивний виробничо-фінансовий результат господарюючого суб'єкта.

Відносними показниками, що характеризують прибутковість підприємства є:

1) рівень рентабельності як відношення обсягу прибутку від реалізації товару до його собівартості:

$$P' = \frac{\text{Прибуток}}{\text{Собівартість}} \times 100,$$

2) норма прибутковості як відношення прибутку до вартості основного й оборотного капіталу, які використовуються у виробництві:

$$P' = \frac{\text{Прибуток}}{\text{Осн. + обор. фонди}} \times 100.$$

Дискусійним є питання щодо визначення рівня рентабельності і норми прибутку, які є необхідними для розширеного відтворення і сталого розвитку підприємства. Більшість науковців вважають, що для цього в сільському господарстві рівень рентабельності повинен становити як мінімум 20,0%, а оптимальним (раціональним) для розширеного відтворення, оновлення основних фондів та застосування сучасних технологій рівень рентабельності має бути 40—45%, а норма прибутку — 15% [12; 10, с. 14].

Наше власне бачення полягає в тому, що показники оптимальних рівнів рентабельності і прибутковості мають дуже відносний харак-

Таблиця 1. Загальні результати сільськогосподарської діяльності сільськогосподарських підприємств, включаючи фермерські господарства

Показники	2009	2010	2011	2012	2013
Прибуток, збиток (-) від реалізації сільськогосподарської продукції та послуг, млн грн.	8093,0	14177,6	21833,3	22683,3	14294,1
у т.ч. сільськогосподарської продукції	7986,3	13931,6	21530,2	22297,1	13516,8
Рівень рентабельності сільськогосподарської діяльності, %	14,4	21,2	26,5	20,7	12,0
Рівень рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції – всього, %	14,0	21,5	27,2	21,0	11,7
у тому числі зернових та зернобобових культур	8,0	14,2	26,1	15,7	2,4
насіння соняшнику	41,2	62,8	55,7	45,0	28,2
цукрових буряків (фабричних)	36,5	16,5	35,8	15,9	3,1
худоби та птиці на м'ясо великої рогатої худоби	-32,4	-35,4	-23,9	-28,4	-41,3
свиней	12,1	-7,7	-3,5	1,9	0,2
птиці	-20,7	-3,6	-15,1	-6,5	-5,9
молока	1,5	17,8	18,4	2,3	13,1

Джерело: [9, с. 65].

тер і визначаються багатьма умовами. Головними з них є стан виробничого потенціалу даного підприємства і на яких засадах має здійснюватися розширене відтворення — екстенсивних чи інтенсивних. Зрештою, з точки зору як теорії, так і практики, очевидно, що чим більші обсяги прибутку і відповідно рівні рентабельності й прибутковості, тим більші можливості у підприємств для забезпечення ефективного функціонування, сталого розвитку, конкурентоспроможності.

Недостатньо дослідженим є питання щодо соціально-економічного значення прибутковості в ринковій економіці. Як відомо, в радянські часи колгоспи і радгоспи, принаймні починаючи з кінця 60-х років ХХ ст., працювали на засадах госпрозрахунку і одержували прибуток. До речі, в Україні у 1990 р. прибуток сільськогосподарських підприємств від реалізації сільськогосподарської продукції становив 11,4 млрд крб., а рівень рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції 42,6%. Для порівняння у 2013 р. відповідно 11,8 млрд грн. і 11,2% [9, с. 53]. Загальний висновок із цих даних — в умовах госпрозрахунку прибутковість сільськогосподарських підприємств в рази перевищувала їхню прибутковість в ринково-підприємницькому середовищі (тобто за комерційного господарського розрахунку). Адже 11,4 млрд крб. — це як мінімум 114 млрд грн., а рівень рентабельності в 1990 р. на 31,4 відсоткових пункти перевищував цей показник в 2013 р.

При цьому важливо наголосити, що прибутковість колгоспів і радгоспів в умовах госпрозрахунку радянських часів мала дещо інше соціально-економічне значення у порівнянні з рин-

ковими умовами. Зокрема її відсутність не загрожувала економічним банкрутством підприємству. Для радгоспів як державних підприємств вона мала в значній мірі умовний характер, принаймні не мала вирішального значення. Неприбуткові колгоспи могли бути переведені і нерідко переводилися в держпідприємства. Держава не допускала їхнього банкрутства. Інакше кажучи, прибутковість в радянські часи була складовою централізованої директивно-планової системи управління і не була доленосною для окремих її ланок. Колгоспи й радгоспи також не мали можливості вибору щодо пошуку найбільш вигідних для них ринків засобів виробництва і реалізації продукції, встановлювати рівень цін на свою продукцію (крім частки продукції, яку продавали колгоспи на т.зв. колгоспному ринку). Усе це за них вирішувала держава.

В умовах ринкової економіки прибутковість для будь-якого господарюючого суб'єкта бізнесового типу — це його життєве кредо, умова стратегічної стійкості, адаптованості до ринкового середовища, конкурентоспроможності та збільшення частки на ринку. Звідси об'єктивна і головна мета діяльності агробізнесового господарства — одержання прибутку та його максимізація. "Економічна природа сільськогосподарських підприємств... зобов'язує їх підпорядковувати стратегію і тактику своєї діяльності головній меті — максимізації прибутку" [6, с. 25].

Водночас зустрічаються й дещо інші погляди на прибутковість насамперед сімейних форм агробізнесових господарств. Для них типовим є орієнтація "...не на прибуток, а на потреби сім'ї" [7, с. 99]. Раніше цю тезу обґрунтовував

О.В. Чайнов (мова оригіналу): Капиталистическое хозяйство "...работает ради прибыли. И если в прибыли нет уверенности, теряется смысл самого хозяйства. Не то мы видим в трудовом хозяйстве. Оно работает не для прибыли. На первом плане оно стремится добыть средства к существованию" [13, с. 48].

Цілком вірогідно, що для агрогосподарств сімейного типу одержання прибутку і його максимізація не є головною метою господарської діяльності. Але якщо йдеться про агробізнесові господарства, тобто ті, що працюють на ринок, то жорстка конкуренція об'єктивно змушує їх орієнтуватися на прибутковість, яка є важливою умовою здійснення розширеного виробництва на якісно нових засадах та вирішення багатьох інших соціально-економічних питань.

Відносно підприємств з найманими працівниками, то в прибуткові полягає вся суть і мета капіталістичного підприємства [12, с. 219—221].

Практичний аспект прибутковості сільськогосподарських підприємств України наведений у таблиці 1.

Як свідчать дані таблиці, прибуток від реалізації сільськогосподарської продукції в 2013 р. збільшився у порівнянні з 2009 р. в 1,8 рази, а рівень рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції зменшився на 2,3 відсоткових пункти. У 2009—2013 рр. основні види продукції рослинництва були рентабельними, хоча тут має місце помітна диференціація щодо окремих з них. Найбільш рентабельним в усі роки є насіння соняшнику (у середньому за рік 46,6%). Продукція тваринництва, окрім молока в усі роки і м'яса свиней у 2009 р і 2012 р., є збитковою.

Отже, за період 2009—2013 рр. стосовно прибутковості виробництва сільськогосподарської продукції в Україні відбулися позитивні зрушення. У розрахунку на один рік прибуток від реалізації сільськогосподарської продукції становив 15,9 млрд грн., а рівень її рентабельності відповідно 19,1%.

Водночас логічно виникає питання щодо відповідності досягнутих позитивних результатів потребам функціонування економічно ефективного, стабільного й конкурентоспроможного сектора сільськогосподарських підприємств та їхнього розвитку на інноваційних засадах. Відповідь на поставлене питання в науковців практично одна — обсяги одержаного прибутку і рівень рентабельності для цього недостатні з врахуванням стану сільського господарства в Україні і необхідності розширеного відтворення на інтенсивно-інноваційних засадах.

Розглянемо це питання більш детально. Почнемо із стану технічної оснащеності сільського господарства. П.Т. Саблук в цьому зв'язку справедливо вважає, що на сьогодні "масштаби та напрями розвитку аграрного виробництва, ефективність та конкурентоспроможність визначає матеріально-технічна база, особливо її активна частина — машини та обладнання" [8, с. 28].

Водночас практично загально визнано, що нині стан матеріально-технічного забезпечення абсолютної більшості сільськогосподарських підприємств "критичний" і навіть "катастрофічний". Принаймні він не повністю відповідає індустріальному рівню, якщо враховувати сектор господарств населення, у якому переважає доіндустріальне (мануфактурне) виробництво. В той же час у економічно високорозвинених країнах вже діє постіндустріальна модель сільського господарства. В сільському господарстві України до таких агроструктур можна віднести анклав надвеликих підприємств агропромислового типу, агрохолдинги зокрема.

У цілому ж машинами та обладнанням аграрні підприємства забезпечені на 45—65% технічної потреби, більшість яких зношені. До того ж вони відстають від світових на 2—3 покоління. Середньогалузевий рівень фондооснащеності 1 га сільськогосподарських угідь в Україні останніми роками в 3—7 разів нижчий, ніж у розвинутих країнах світу та вітчизняних підприємствах з оновленою матеріально-технічною базою.

Не кращі справи із застосуванням новітніх технологій світового рівня. Лише майже 10% агроформувань їх застосовують, а в переважній більшості господарюючих суб'єктів в агровиробництві на полях і фермах домінують витратні технології [2; 5; 8].

В умовах НТР, глобалізації світової економіки, інтеграції сільського господарства України до міжнародного економічного простору нагальною "...є необхідність формування в Україні вже у найближчій перспективі інноваційної моделі розвитку сільського господарства, спроможної забезпечити його стійке прискорене зростання" [10, с. 13].

Розбудова такої моделі потребує чималих коштів для інвестицій, які забезпечать розширене відтворення галузі на інноваційних засадах. Внутрішніми джерелами таких коштів на підприємствах можуть бути амортизаційні відрахування, доходи від емісії та продажу цінних паперів, залучення коштів працівників підприємств і банків. В сучасних умовах амортизаційній політиці притаманна низка проблем.

Сільське господарство поки що непривабливе для залучення коштів зовнішніх інвесторів і банків. Саме тому реалії сьогодення диктують необхідність використання значної частки прибутку як джерела розширеного відтворення.

Прибуток підприємств, зрозуміло, може і використовується за різними напрямками, які безпосередньо не відносяться до його капіталізації, хоча деякі з них опосередковано позитивно впливають на результати господарської діяльності (соціально-побутові витрати, виплата премій працівникам тощо). На всіх етапах розвитку сільського господарства більшість агропідприємств з метою підвищення рівня конкурентоспроможності намагаються зробити усе можливе для розширення виробництва передусім на інноваційних засадах. Для цього використовують частку або навіть весь одержаний прибуток, кредити, випуск цінних паперів, державну підтримку тощо. Стрімка глобалізація національних економік в епоху НТП посилюють конкуренцію на внутрішніх і зовнішніх аграрних ринках і, в першу чергу, за рахунок впровадження досягнень НТП у виробництво. Значимість "капіталізації" прибутку за таких умов зростає. "На сьогодні лівова частка витрат для технічного переоснащення сільськогосподарського виробництва складають власні кошти сільгоспвиробників, які формуються за рахунок прибутку від виробничої діяльності" [10, с. 117]. Інвестиції за рахунок прибутку здійснюються насамперед у оновлення матеріально-технічної бази підприємства, освоєння нових технологій і нових видів продукції. З численних проблем, притаманних сільськогосподарським підприємствам, підвищення їхньої прибутковості є найбільш актуальною. В міру її вирішення будуть подолані інші.

З огляду на викладене вище слідує висновок — обсяги одержаного прибутку в секторі сільськогосподарських підприємств і рівень рентабельності виробництва сільськогосподарської продукції не відповідають вимогам часу. Науковцями встановлено, що вартість переоснащення агропромислового виробництва технікою, виготовленою у провідних країнах світу, буде становити майже 710 млрд грн. і щорічно протягом п'яти років на це необхідно буде витратити 142 млрд грн. [10, с. 122—123]. Для порівняння у 2013 р. обсяги прибутку становили 14,3 млрд грн., тобто майже в 10 разів менше. Звідси нагальна необхідність істотно збільшити прибутковість агропідприємств. Відносно факторів досягнення цього завдання, то це питання неодноразово досліджувалося у економічних публікаціях [див., наприклад, 3, 8],

а тому немає потреби його дослідження. Певна дискусійність має місце лише щодо факторів першого порядку. На думку одних науковців, таким є зовнішній фактор, і в першу чергу вирішення проблеми диспаритету цін, нееквівалентного міжгалузевого обміну, недостатня участь держави у цьому процесі. За розрахунками науковців, втрати сільського господарства через недосконалість міжгалузевих економічних відносин, зокрема цінового механізму, за 15 років становила 600 млрд грн. [8], тобто 40 млрд грн. у розрахунку на 1 рік.

Важливо наголосити, що і дотепер аграрний ринок монополізований різними посередницькими структурами, які діють за непрозорими схемами купівлі і реалізації сільгосппродукції в аграріїв, зрозуміло, з вигодою для себе. Біржова торгівля, сільгоспкооперація не отримали помітного розвитку. Держава хоча й приймає певну участь у ринкових процесах, але це практично не впливає на вирішення проблеми диспаритету цін щодо аграрних підприємств. Саме тому сільське господарство як одна із специфічних, немонопольних і незахищених галузей, зважаючи на його особливе призначення і роль у забезпечення добробуту населення й продовольчої безпеки країни, потребує виваженої державної політики протекціонізму та підтримки. Поки що цього не досягнуто. Цим у значній мірі пояснюється той факт, що фінансовий стан більшості агропідприємств критичний. Так, нині більшість сільськогосподарських підприємств забезпечені власними фінансовими ресурсами в межах 13%, тоді як на початку 90-х років вони становили 57—62% їхньої потреби [1].

Вирішення проблеми підвищення прибутковості сільськогосподарських підприємств в цілому і диспаритету цін зокрема, потребує не тільки посилення регулятивних дій держави щодо аграрного ринку, але й надання бюджетних дотацій аграріям. Поки що вони недостатні для компенсації їхніх втрат від нееквівалентного міжгалузевого обміну.

Безперечно, що у складі зовнішніх факторів, які впливають на прибутковість сільськогосподарських підприємств, головним, напевне, є еквівалентний міжгалузевий обмін і підтримка його на рівні держави. Але у цілому слід погодитися з тезою П.Т. Саблука, згідно з якою "Головні чинники посилення дохідності знаходяться у сфері дії безпосередніх суб'єктів господарювання" [8, с. 32]. І тут чинником першого порядку, який має вирішальну роль в одержанні агропідприємствами прибутку, на наш погляд, є "людський фактор", високий рівень

професіоналізму усіх працівників, менеджерів усіх рівнів зокрема.

Іншими словам, самі підприємства мають зробити усе можливе для зростання їхньої прибутковості, використати для цього усі можливі резерви. Зрештою це залежить від організації господарської й комерційної діяльності, тобто менеджерів підприємств. І тут слід погодитися з думкою тих науковців, які вважають, що доказом цього є той факт, що в однаковому зовнішньому ринковому середовищі завжди є на одному полюсі високоприбуткові, а на іншому — збиткові агроструктури. Певною мірою це зумовлено природними чинниками. Але вирішальним є професіоналізм менеджерів усіх рівнів. Вони, виходячи із даної кон'юнктури ринку, вирішують усі питання щодо створення умов ефективного функціонування й розвитку підприємства. Успіх справи зможуть забезпечити тільки високопрофесійні управлінські кадри і тому їхньому формуванню й ефективному використанню слід приділити належну увагу. На сьогодні, як справедливо зазначають вітчизняні науковці, приклади прибуткового господарювання мають місце майже скрізь. "Але вони поодинокі виключення і є результатом таланта, енергії, самовідданості справі окремих людей, керівників, які забезпечують високо-ефективну роботу своїх підприємств. Більшість керівників, фахівців сільськогосподарських організацій неспроможні організувати високо-ефективне виробництво..." [10, с. 288].

ВИСНОВКИ

Проблематика здійснення аграрної реформи, її наслідків, проблем і напрямів їхнього вирішення досліджувалася з самого початку ринкової трансформації сільського господарства і дотепер. При цьому головна увага науковців приділялася питанням приватизації, становленню й розвитку форм господарювання ринково-підприємницького типу. Натомість вважаємо, що у центрі уваги економістів-аграрників мала б перебувати проблема прибутковості останніх. Адже належна прибутковість господарюючих суб'єктів, які працюють на ринок — це умова їхнього ефективного й сталого функціонування й розвитку на інноваційних засадах. Саме тому подальше підвищення прибутковості та рентабельності виробництва продукції сільського господарства повинне стати запорукою ефективного сільськогосподарського виробництва, яке здатне буде забезпечити продовольчу безпеку держави.

Проблему прибутковості будь-яких господарюючих суб'єктів, як відомо, вирішує ринковий

механізм. Він діє спонтанно як природна сила. Належна прибутковість, образно кажучи, гарантується тим підприємствам, у яких витрати виробництва продукції відповідають або навіть менші за середньосуспільні. Тобто ринковим умовам не суперечить факт наявності певної частки низькоприбуткових і навіть збиткових підприємств. Але частка останніх може бути невиправдано високою, якщо порушується дія закону вартості щодо певної галузі економіки. Такою, на жаль, є сільське господарство, якому притаманний істотний диспаритет цін не на користь сільського господарства, тобто з боку підприємств першої й третьої сфер АПК. Він в значній мірі зумовлює той факт, що у абсолютній більшості аграрних підприємств прибуток невиправдано низький. Саме тому "...на сучасному етапі основним питанням, яке має бути вирішено, є дотримання об'єктивного закону вартості" [4, с. 55].

Низька прибутковість сільського господарства в цілому і є головною причиною далеко не повного використання його природно-людського потенціалу, відсталості техніко-технологічної бази, зменшення оплати праці, призупинення соціального розвитку села і навіть його занепаду.

Таким чином, вкладені положення дають змогу сформулювати загальний висновок.

Прибутковість агропідприємств визначається низкою факторів. Чільне місце у їхньому складі належить зовнішньому фактору — ринковим цінам на їхню продукцію та підтримка держави. Вона має бути ефективною і сприяти зростанню виробництва з мінімальними витратами. Особливо важливо посилення контролю з боку держави, щоб уникнути обману з боку тих, хто розподіляє і зловживає, тобто збагачується за рахунок державних коштів (на жаль, це є типовим для України). В системі внутрішніх факторів, що впливають на прибутковість, чільне (якщо не головне) місце належить якості менеджменту. В умовах економіко-правового суверенітету менеджери усіх рівнів мають можливість проявляти новаторство і творчість як у виробничій, так і комерційній діяльності. Про це свідчить досвід анклаву високоприбуткових агропідприємств, які функціонують в однаковому ринково-підприємницькому середовищі з усіма іншими господарюючими суб'єктами.

У практичному плані за період 2009—2013 рр. сектор сільськогосподарських підприємств у цілому був прибутковим. При цьому до 2013 р. прибуток сільськогосподарських підприємств щорічно зростав. Проте в 2013 р. його обсяг у порівнянні з 2012 р. зменшився на 8,3 млрд грн.

або на 37%, а рівень рентабельності відповідно зменшився з 22,3% до 11,1%. Тобто зростання прибутковості сільськогосподарських підприємств ще не набуло сталості. Крім того, за підсумками роботи у 2013 р. 19,8% до загальної кількості підприємств галузі сільського господарства були збитковими [9, с. 53].

Література:

1. Дем'яненко М.Я. Державна підтримка як фактор забезпечення конкурентоспроможного аграрного виробництва / М.Я. Дем'яненко, Ф.В. Іванина // Економіка АПК. — 2009. — № 9. — С. 3—9.
2. Зубець М.В. Інноваційно-випереджувальна модель якісно нового розвитку агропромислового виробництва / М.В. Зубець, П.Т. Саблук, С.О. Тивончук // Економіка АПК. — 2008. — № 12. — С. 3—8.
3. Мельник Л.Ю. Фактори впливу на прибутковість аграрних підприємств / Л.Ю. Мельник, П.М. Макаренко, Л.Л. Мельник // Економіка АПК. — 2010. — № 5. — С. 79—86.
4. Месель-Веселяк В.Я. Розвиток сільськогосподарства України (науково-методичне забезпечення) / В.Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. — 2011. — № 7. — С. 42—55.
5. Могилова М.М. Матеріально-технічне забезпечення аграрної галузі / М.М. Могилова, Я.К. Білоусько, Г.М. Підлісецький // Економіка АПК. — 2013. — № 2. — С. 61—66.
6. Прокопа І.В. Структура сучасного аграрного виробництва в Україні: соціоекономічний та організаційний аспекти / І.В. Прокопа // Агроінком. — 2012. — № 7. — С. 24—31.
7. Прокопенко К.О. Малі аграрні підприємства в аграрному секторі України / К.О. Прокопенко // Економіка АПК. — 2012. — № 4. — С. 99—104.
8. Саблук П.Т. Проблеми забезпечення дохідності агропромислового виробництва в Україні в постіндустріальний період / П.Т. Саблук // Економіка АПК. — 2008. — № 4. — С. 19—37.
9. Статистичний збірник "Сільське господарство України" за 2013 рік / Державний комітет статистики України. — К., 2014. — 384 с.
10. Стратегія розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року. — К.: ННЦ "ІАЕ", 2013. — 762 с.
11. Туган-Барановський М. Політична економія. Курс популярний / Туган-Барановський М. — К.: Наук. думка, 1994 — 263 с.
12. Хорунжий М.Й. Проблеми ціноутворення на сільськогосподарську продукцію / М.Й. Хорунжий // АПК. — 2011. — № 1. — С. 57—61.

13. Чаянов А.В. Избранные произведения: Сборник / А.В. Чаянов; [сост. Е.В.Серова]. — М.: Моск. Рабочий, 1989. — 368 с.

References:

1. Demyanenko, N. J. and Ivanina, F. V. (2009), "State support as a factor to ensure competitive agricultural production", *Ekonomika APK*, vol. 9, pp. 3—9.
  2. Zubets, M.V. Sabluk, P.T. and Tyvonchuk, S.A. (2008), "Innovation and proactive qualitatively new model of agriculture production", *Ekonomika APK*, vol. 12, pp. 3—8.
  3. Melnik, L. J. Makarenko, P. M. and Melnik, L. L. (2010), "Factors influencing the profitability of agricultural enterprises", *Ekonomika APK*, vol. 5, pp. 79—86.
  4. Mesel-Veselyak, V.J. (2011), "The development of agriculture of Ukraine (Guidance for)", *Ekonomika APK*, vol. 7, pp. 42—55.
  5. Mohylova, M.M. Bilousko, Y.K. and Pidlisetskyi, G.M. (2013), "Logistic support for the agricultural sector", *Ekonomika APK*, vol. 2, pp. 61—66.
  6. Prokopa, I. V. (2012), "The Structure of modern agricultural production in Ukraine: socio-economic and organizational aspects", *Ahroin-kom*, vol. 7, pp. 24—31.
  7. Prokopenko, K.O. (2012), "Small farms in the agricultural sector of Ukraine", *Ekonomika APK*, vol. 4, pp. 99—104.
  8. Sabluk, P.T. (2008), "Problems of yield agricultural production in Ukraine in the post-industrial period", *Ekonomika APK*, vol. 4, pp. 19—37.
  9. State Statistics Service of Ukraine (2014), *Sil's'ke hospodarstvo Ukrainy 2013. Statystychnyj zbirnyk [Agriculture of Ukraine in 2013. Statistical yearbook]*, Derzhkomstat, Kyiv, Ukraine.
  10. Lupenko, Yu.O. and Sabluk, P.T. (2013), "The development strategy of the agricultural sector for the period to 2020", *Zbirnyk materialiv Chotyrynadtsiatykh richnykh zboriv Vseukrains'koho konhresu vchenykh ekonomistiv-ahrarynykiv [Proceedings of the fourteenth annual meeting of the All-Ukrainian Congress of Scientists agricultural economists]*, Kyiv, Ukraine.
  11. Tugan-Baranovsky, M. (1994), *Politychna ekonomia. Kurs populiarnyj [Political Economy. The course is popular]*, Studies view, Kyiv, Ukraine.
  12. Khorunzhiy, M.I. (2011), "Problems pricing of agricultural products", *Ekonomika APK*, vol. 1, pp. 57—61.
  13. Chayanov, A.V. (1989), *Yzbrannye proyzvedeniya [Favourites Works]*, Work, Moscow, Russia.
- Стаття надійшла до редакції 26.05.2015 р.